

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО - БИТОЛА

ISSN 1857-940X

Современи дијалози

Списание за култура – литература,
драмска уметност, филм и издаваштво

XI (13)

2023

13

CONTEMPORARY DIALOGUES

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

ISSN 1857- 940X

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

Год. XI, бр. 13

БИТОЛА
2023 г.

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

– Списание за култура – литература,
драмска уметност, филм и издаваштво

13²⁰²³
ISSN 1857-940X

ИЗДАВАЧ:
МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

За МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО ДРУШТВО:
вонр. проф. д-р Невена Груевска, претседател

РЕДАКЦИЈА:

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, главен и одговорен уредник
Весна Муцуншевска-Велјановска
вонр. проф. д-р Силвана Нешковска
доц. д-р Азита Ангелевска

МЕЃУНАРОДЕН УРЕДУВАЧКИ ОДБОР:

проф. д-р Звонко Танески (Словачка)
Раед Анис Ал-Јини (Студиска Арабија)
м-р Жарко Милениќ (Русија/ Босна и Херцеговина)
проф. д-р Газани Итван Топи (Тајван, Република Кина)
проф. д-р Том Филипс (Велика Британија)
вонр. проф. д-р Мико Нонака (Јапонија/ САД)
Искра Пенева (Србија)
проф. д-р Су Џен Лин (Тајван, Република Кина)
Жермен Дрогенброт (Белгија/ Шпанија)

УРЕДУВАЧКИ СОВЕТ НА МНД:

д-р Никола Главинче, претседател
проф. д-р Наташа Мојсеска
д-р Екатерина Миселасис
проф. д-р Лиција Стефановска
проф. д-р Марија Котевска-Димовска

Мислената и ставовите што се изразени во „Современи дијалози“
ни припаѓаат на авторите и не ги одразуваат ставовите на редакцијата,
издавачот или Министерството за култура на Република Северна Македонија

СПИСАНИЕТО ИЗЛЕГУВА ЕДНАШ ГОДИШНО

Приказните, со кратка биографија за авторот, се испраќаат напишани со фонт Times New Roman
со кирилска поддршка, големина 12 pt и со единечен проред, на e-mail: mss.bitola@gmail.com
со назнака За „Современи дијалози“.

Се претпочита првобитно прегледно да не биде објавувани
во други печатени или електронски списанија.

Списание то излегува со финансиска поддршка од
Министерството за култура на Република Северна Македонија

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA
CENTER FOR CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

ISSN 1857- 940X

CONTEMPORARY DIALOGUES

JOURNAL OF CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

Vol. XI, No. **13**

BITOLA
2023

CONTEMPORARY DIALOGUES **13**²⁰²³

– Journal of Culture – Literature,
Drama, Film and Publishing

ISSN 1857-940X

PUBLISHER:

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

Nevana Grozevska, Assoc. Prof. Dr., president

EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Daniela Andonovska-Trajkovička, Full Prof. Dr., editor in chief

Vesna Mundiševska-Veljanovska

Silvana Neškovička, Assoc. Prof. Dr.

Anita Angelevska, Assist. Prof. Dr.

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Zvonko Taneški, Assoc. Prof. Dr. (Slovakia)

Raed Amis Al-Jishi (Saudi Arabia)

Zarko Milenić, MSc. (Russia/ Bosnia and Herzegovina)

Tzumin Ithou Tsai, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Tom Edward Philips, Prof. Dr. (Great Britain)

Miho Nonska, Assoc. Prof. Dr. (Japan/ USA)

Ilika Penava (Serbia)

Su Jen Lin, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Germain Droogsubroodt (Belgium/ Spain)

EDITORIAL COUNCIL OF MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY:

Nikola Glavinča, PhD., president

Natasha Mejsoska, Full Prof. Dr.

Ekaterina Miheljkic, PhD.

Lidija Stefanovička, Assoc. Prof. Dr.

Marija Kotevska-Dimovski, Assoc. Prof. Dr.

Opinions and views expressed in “Contemporary Dialogues”
belong to the authors and do not reflect the views of the Editorial board,
the Publisher or the Ministry of Culture of Republic of North Macedonia

THE JOURNAL IS PUBLISHED ANNUALLY

The contributions, along short biography for the author, should be written in Times New Roman, size 12 pt, line spacing – single, and should be sent on the e-mail address: ms.bitola@gmail.com with Subject FOR “CONTEMPORARY DIALOGUES”.

It is preferred the contributions to not have been previously published
in other printed or electronic journals.

СОДРЖИНА/ CONTENT

ПРЕГОВОР 5
 PREFACE 6

ПОЕЗИЈА 7

Регина 7

Николина АНДРОВА ШОПОВА/ Nikolaína ANDOVA SHOPOVA 9

ЗАПРКИ 9

БРАШНО И СВЕДНИ 9

СЕНКИ 10

ТОКМУ СЕГА 10

СРЕКА 11

ВО МОЕТО ТЕЛО 11

Васко ВАСИЛЕВСКИ/ Vasko VASILEVSKI 12

ДЕВЕТ ПЕЕЊА ЗА ЈАЦЕТО 12

Љубанка ДОНЕВА/ Ljubanka DONEVA 18

ДВАЕСЕТ И ПРВИОТ, ГОСПОДАР НА БЕЗДОМНИТЕ 18

ПРЕИСТИТУВАЊЕ 18

БОЛЕСТ НЕКОЈА МЕ НАВАСУВА 19

Владо ЈАНЕВСКИ/ Vlado JANEVSKI 21

ВРЛАН ЗА ТИШИНА 21

ИЗБАВУВАЊЕ ОД ПИЦНАТО 21

МУЗЕЈ 22

Весна МУНДИШЕВСКА-ВЕЉАНОВСКА/ Vesna MUNDISHEVSKA-VELJANOVSKA 23

После 20 години, ПРЕД ЖЕТВАТА 23

ПРЕЛУДНУМ 23

СТРЕЛБА 24

ПРЕСУДА 24

Раде СИЉАН/ Rade SILJAN 25

ТУЌИНЕЦ ВО СВОЈАТА ЗЕМЈА 25

ЛЕКИ 25

ДА ЖИВЕЕШ БЕЗ ИМЕН 26

МОРИЧАВ СОН 27

БИТКА СО ВЕТЕРНИЦИ 27

НА СОН МУ ДОЈДОА НАРЕЧНИЦИТЕ 27

УМЕТНИКОТ 28

Вела СМИЛЕВСКИ/ Vela SMILEVSKI 29

КУЛА ВАВИЛОНСКА (1) 29

КУЛА ВАВИЛОНСКА (2) 30

КУЛА ВАВИЛОНСКА (3) 30

КУЛА ВАВИЛОНСКА (4) 31

КУЛА ВАВИЛОНСКА (5) 32

Емилија ТОДОРОВА/ Emilija TODOROVA 33

БЕДЕВИЦА 33

КОГА УМРЕ ТАТКО МИ 33

АРТЕМИДА 34

ПЕРСПЕКТИВА 34

Љупина ХАЗИРИ/ Ljupina HAZIRI 35

[ПРОЛОГ] 35

[ОВА СЕ ВИКА САМОТНИЦА] 35

[ОВА НЕМА ДРУГО ИМЕ ОСВЕН САМОТНИЦА] 35

[САМОТНИЦА Е ОВА НЕ Е ТВОРБА] 35

НОВО ИСО ИЛИ ROCK AND ROLL 36

РАЗОЧАРУВАЊЕ ПОД ПАЛТОТО 36

Никола ЧЕЛКОВИЌ (МАКЕДОНЦА/ШВЕДСКА)/ Nikola CHELKOVIKI (MACEDONIA/ SWEDEN) 38

ЗАБОРАВ ЗА ПОКАЈНИЦИ 38

ПАТНИК СО ИЗГУБЕНА ВИСТИНА 39

НЕПОВНАТ ГЛАС	39
СТУДЕН ВОЗДУХ	40
ПРОЗА	41
Р а з а н	41
Даниела АНДОНОВСКА-ТРАКОВСКА/ Daniela ANDONOVSKA-TRAKOVSKA	43
СТУД	43
КУКА ШТО БЕГА ПО ПОКРИВИ	47
Борис АНДОНОВСКИ/ Boris ANDONOVSKI	49
ВЕТРОМЕТЦА	49
Трајко КАЦАРОВ/ Trajko Kacarov	53
РАЦЕ	53
КОН ПАСОШКОТО	53
ПАРЧЕ НЕБО	54
ПОЛОВИНА ЛИТАР ОВОШЕН ЈОГУРТ	54
Мишо КИТАНСКИ/ Mišo KITASOSKI	56
БИЛО ЕДНАШ ЕДНО ДЕТЕ	56
Блаже МИНЕВСКИ/ Blaže MINEVSKI	60
НЕВАДОЦИ ОД РОМАНОТ „АКО СЕ РОДАТ НЕКАКВИ ЧУВСТВА“	60
Атanas ЧУПОВСКИ/ Atanas Čupovski	65
КРОЈАВОТ, СУДБИНАТА, ФУСТАНОТ И КОКОНАТА	65
ИНТЕРВЈУ	67
Interview	67
Диме РАТАНСКИ/ Dime RANOSKI	69
ГЛАСОВИ НА ИЗДРЖЛИВОСТ: Египац, војна и поезија - Интервју со палестинскиот поет Хасан Заки	69
СОБЛЕДЕН	75
Observations	75
Анита АНГЕЛЕВСКА/ Anita ANGELEVSKA	77
СИНКРЕТИЗМОТ КАЈ ХРИСТИЈАНСКАТА СВЕТИЦА СВ. ПЕТКА/ SYNCRETISM IN THE CHRISTIAN SAINT ST. PETKA	77
Иван АНТОНОВСКИ/ Ivan ANTONOVSKI	85
ПРОСТО И СТРОГО ЗА ПРВИОТ ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА ИСТОРИЈА	85
Јованка ДЕНКОВА/ Jovanka DENKOVA	91
ЛЕЧЕБНАТА МОК НА ПРИРОДАТА ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ „СКАПЦА ВО ЗЕЛЕНОТО“ ОД ВЕСНА АЦЕВСКА	91
Милица ДИМИТРИЈОВСКА РАДЕВСКА/ Mišica DIMITRIJOVSKA RADEVSKA	99
„БАКНЕЖОТ НА СУДБИНАТА“ ОД РАДЕ СТИЈАН ИЛИ ЛИРСКИТЕ МЕДИТАЦИИ ЗА ОПОСТОЈОТ НА ПЕШНАТА И КОРЕНОТ	99
Саша ДИМОСКИ/ Sasho DIMOSKI, Бијана КРАЧЕВСКА/ Bijaana KRAJEVSKA	102
АВТОРСКАТА ФУНКЦИЈА НА ДРАМАТУРГОТ ВО СОВРЕМЕНАТА ТЕАТАРСКА ПРАКТИКА	102
Катерина МОМЕНА/ Katerina MOMENA	111
ПСИХОЛОШКИ КОНЦЕПЦИИ ПРИ ТОЛУКУВАЊЕ НА ДРАМСКОТО	111
Ана ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА/ Ana VITANOVA-RINGACEVA	123
ПАДНАТИОТ АНГЕЛ НА ДЕТСТВОТО	123
Нгор ПОП ТРАКОВИ/ Ngor POP TRAKOV	129
ЗЕБНИ	129
Борче ПАНОВ/ Borche PANOV	131
РЕЦЕНЗИЈА ЗА „ДЕКОНСТРУКЦИЈА НА ПРАЗНИНАТА“ ОД ДАНИЕЛА АНДОНОВСКА-ТРАКОВСКА	131
Елена ПРЕНЦОВА/ Elena PRENCOVA	136
ТОМЕ ВЕЛКОВ – МАКЕДОНСКИОТ ПОЕТ-ХРОНИЧАР (Кои „Судбината и зборот“ од Томе Велков)	136
АКЦЕНТИ	139
Акценти	139
МИД СВОЈТЕ 63 ГОДИНИ ПОСТРОЕЊЕ МУ ГИ ПОСВЕТИ НА НАЈГОЛЕМИОТ БИТОСКИ АВТОР ВЛАДИМИР КОСТОВ	141

БИТОЛСКИ ТРИДЕЦЕНСКИ КЛАСИЧЕН БЕЛЕГ - ИНТЕРФЕСТ [®]	142
Даниела АЦОНОВСКА-ТРАКОВСКА – НАГРАДИ „Град Галатос – Автономно де Ферарис“ (2023 Г.), ДОНАТ (2023 Г.), САНТТО (2023 Г.), PREMIO AGARE 2023 (2023 Г.).....	142
Висна МУДРИШКИСКА-ВЕЛОАНОВСКА – НАГРАДА “SANTTO” (2023 Г.).....	144
Добре ТОДОРОВСКИ Dobro Todorovski.....	144
МОМОТ КНИЖКЕВЕН ОРИЕНТИР - РАДОВАН П. ЦВЕТКОВСКИ.....	144
ПАРАТЕЛИН.....	147
Р а г а П е л е н.....	147
Джасин АЛ САХИХ (САУДИСКА АРАБИЈА) / Jasim AL SAHIIH (SAUDI ARABIA).....	149
КОВИД-19 и постојаното раѓање.....	149
Жанс П. БАУТЕР (САД) / Jans P. BAUGHER (USA).....	151
ГИБРАЛТАР, А НЕ ГИБРАЛТАР.....	151
Натали ВИСО (ГЕРМАНИЈА) / Natalie VISSO (GERMANY).....	152
БЛУЗ МУЗИКА.....	152
ПАРИЗ ЗА МЕНЕ.....	153
Шехаб М. ГАНЕМ (ОБЕДИНЕТИ АРАПСКИ ЕМИРАТИ) / Shihab M. GHANEM (UNITED ARAB EMIRATES).....	154
ТРЕА НА СТАОРИЦИ.....	154
Гај ГОФЕТ (БЕЛГИЈА) / Guy GOFETTE (BELGIUM).....	156
ПРЕСВРТ.....	156
Јон ДЕАКОНЕСКУ (РОМАНИЈА) / Ion DEACONESCU (ROMANIA).....	157
ЗАЛУКЕНИ ПЕПЕРУТКИ.....	157
ПРАШАЊЕ.....	157
ВЕТЕРОТ СКИТНИК.....	158
ТОЛКУ МНОГУ ТРАГАЊЕ.....	158
ГОЛЕМО КОЛКУ НЕБОТО.....	159
Мун ДЕУК-СУ (КОРЕЈА) / Moon DEUK-SU (KOREA).....	160
КАРМА.....	160
Жермен ДРОГЕНБРОТ (БЕЛГИЈА/ШПАНИЈА) / Germain DROOGENBROODT (BELGIUM/SPAIN).....	161
НЕИЗГАШЕНИОТ ПАТ.....	161
ДЕСПОТ.....	161
Катина Изабела ЗИОЛА (ПОЛСКА) / Katina Izabela ZIOLA (POLAND).....	162
ЕДЕН МИГ НАД БРДО.....	162
ПУСТА ПЛАЖА.....	163
АУРОРА БОРЕЛИС.....	163
Мурат ЈУРДАКУЛ (ТУРЦИЈА) / Murat YURDAKUL (TURKEY).....	164
ФИЗИОЛОГИЈАТА НА САМОТНОСТА ГАЗЕЛА.....	164
Васис КВАЈА (ЏОРџИЈА, САД) / Vasis KHWAJA (GEORGIA, USA).....	166
КОГА БИ ВРЕДЕЛ.....	166
РАЈДЕВУ.....	168
Слађана ЈОВИЧИЌ (БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА) / Sladjana JOVICIC (BOSNIA AND HERZEGOVINA).....	170
НАШРЦЕ НА ЗАКОНОТ.....	170
ИСЧЕКУВАЊА.....	170
КЛОВН.....	170
Арјан КАЛЧО (АЛБАНИЈА) / Arjan KALCO (ALBANIA).....	171
ОД ЕДНА ДО ДРУГА ПТАКА.....	171
ФИЗИОЛОГИЈАТА НА ДЕНОТ.....	172
ВОЗОТ.....	172
Рафаел КАРСЕЛЕН (ШПАНИЈА) / Rafael CARCELÉN (SPAIN).....	173
ЛОБОТОМИЈА.....	173
Енгелс КАСИ (АЛБАНИЈА) / Engels KASI (ALBANIA).....	174
АМИДА ТИВКАТА МОЛБИТЕЛКА.....	174
АКО СВЕТОТ Е ДИВ, ХАНА.....	174
Ана КЕЈКО (КИНА) / Ana KEIKO (CHINA).....	176
ЧЕКАЈИ ГО АВТОБУСОТ.....	176
АДЕЛ КОЗАМ (ОБЕДИНЕТИ АРАПСКИ ЕМИРАТИ) / ADEL KHOZAM (UAE).....	177
МАЖ.....	177

Jugoslav KLANIĆ (HRVATSKA) / Jugoslav KLANIĆ (CROATIA).....	178
АГАВА ВО РАЦЕТЕ.....	178
ДОДЕКА СЕ МИРИСАМ СЕБЕСИ.....	179
ПЕПЕЛ НА ПРАГОТ.....	179
Luis CRUZ-LILLALOBOS (CHILE) / Luis CRUZ-LILLALOBOS (CHILE).....	181
ПОЕЗИЈА БЕЗ ГРАНИЦИ.....	181
Irma KURTI (ALBANIA/ITALIA) / Irma KURTI (ALBANIA/ITALIA).....	182
ТРЕПЕРАМ КАКО ЛИСТ.....	182
Gino LEINWEBER (GERMANY) / Gino LEINWEBER (GERMANY).....	183
ЉУБОВ.....	183
БЕЗ ЗДИВ.....	183
МАЈКА МИ БЕЛИ.....	184
ЗА ДА ИСКАЧАМ НА ВРВОТ ОД ПЛАНИНАТА.....	184
ЛЕТЕН ДЕН.....	185
Bejta LAMBOVSKI (BULGARIA) / Bejta LAMBOVSKI (BULGARIA).....	186
ЧОВЕК ОД ХАРТИЈА.....	186
ШИВАЧОТ НА АПОКАЛИПСАТА.....	187
Ramón MARTÍNEZ LÓPEZ (SPAIN) / Ramón MARTÍNEZ LÓPEZ (SPAIN).....	189
КРЕВКОСТА НА КАЛЕНДАРОТ.....	189
Zbigniew MASTEK (POLAND) / Zbigniew MASTEK (POLAND).....	190
ДУХОТ НА ГОМБРОВИЧИ.....	190
Leonin ČARO MILENIĆ (CROATIA) / Leonin ČARO MILENIĆ (CROATIA).....	192
ПОСЛЕДНИОТ ПРИНЦ НА ЛИБА.....	192
Gloria MINDOCK (USA) / Gloria MINDOCK (USA).....	195
БРАНИ.....	195
ЗАБОИ.....	195
ХОРОР.....	196
Lavi MICHAELI (ISRAEL) / Lavi MICHAELI (ISRAEL).....	197
ЉУБОВТА НА ДВАЦА ПОЕТИ.....	197
НА ЕДЕН ПАЛЕСТИНСКИ ПОЕТ.....	198
Tomás MODESTO GALAN (DOMINICAN REPUBLIC/USA) / Tomás MODESTO GALAN (DOMINICAN REPUBLIC/USA).....	200
ИНВЕНТАРОТ НА БЛАЖЕНСТВОТО.....	200
Lily MULTATULIANA (INDONESIA) / Lily MULTATULIANA (INDONESIA).....	202
ВО ДОЖДЛИВИОТ ГРАД.....	202
Miguel OSCAR MENASSA (ARGENTINA) / Miguel OSCAR MENASSA (ARGENTINA).....	203
ПО РЕЦИТАЛОТ.....	203
Ljiljana STEJKI (SERBIA) / Ljiljana STEJKI (SERBIA).....	204
ВЕКОВИ.....	204
ПОД МАСКАТА.....	205
ГНЕЗДО.....	205
ВО ОНКОЛОШКИ.....	206
Marlene PASINI (MEXICO) / Marlene PASINI (MEXICO).....	208
НОКНО ПАТУВАЊЕ.....	208
ОТКРИВАЊЕ.....	209
ВРЕМЕ.....	209
Marta PREBUGILA (SLOVAKIA) / Marta PREBUGILA (SLOVAKIA).....	210
СИТЕ НИЕ СМЕ ДВА СВЕТА.....	210
ЕВТИНИТЕ КИНЕСКИ ИГРАЧКИ.....	211
СЕКОЈ ДЕН СМРТТА Е СЕ ПОМЛАДА.....	212
КОГА ЌЕ УМРЕ ЉУБОВТА.....	212
БЕЛАТА КАКО БОЈА.....	213
Nadija REBONJA (SERBIA) / Nadija REBONJA (SERBIA).....	214
ÞÓR STEFÁNSSON (ICELAND) / ÞÓR STEFÁNSSON (ICELAND).....	218
ТЕХНОЛОШКИ ПРОГРЕС.....	218
Juri TALVET (ESTONIA) / Juri TALVET (ESTONIA).....	219
НЕ ЗНАМ КАКО ПОИНАКУ ДА ТЕ САКАМ.....	219
МОЖЕШ ДА СЕ СОМНЕВАШ ВО ТОА ВО ШТО НЕ ВЕРУВАШ.....	220
СОПЕТ ЗА КРАЈОТ НА СВЕТОТ.....	220

Хусеин ХАБАШИ (КУРДИСТАН) / Hussein HABASH (KURDISTAN)	221
НЕА ЈА ВИДЈОВ	221
Фахеха ХАСАН (ИРАК/САД) / Fahesha HASSAN (IRAQ/ USA)	222
• Да се биде березан	222
• Толку многу луѓе во една песна	222
• Бези дождот	223
Ангела ХЕНТИЛЕ (АРГЕНТИНА) / Angela GENTILE (ARGENTINA)	224
ПУСТИНИ	224
Иван ХЕРЦЕГ (ХРВАТСКА) / Ivan HERCEG (CROATIA)	226
СЕМЕЈНИ ДУХОВИ	226
КОНТРАСУШТЕСТВА	226
ИСЧЕНУВАЊЕ	227
Најла ХИНА (ПАКИСТАН) / Naila HINA (PAKISTAN)	228
УБАВИНА И ТАГА	228
Манфред ЧОБОТ (АВСТРИЈА) / Manfred CHOBOT (AUSTRIA)	229
КОМУНИКАЦИЈА	229
Мехмед БЕДОВИЌ (БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА) / Mehmed BEDIĆ (BOSNIA AND HERZEGOVINA)	230
КОГА КЕ ЗАМБНЕ ДОБАР ЧОВЕК	230
ПОНЕКОГАШ	230
ЕДЕН ЖАБЕЦ ВО БАРАТА	231
Катарина ЦУНКОВА (СЛОВАЧКА) / Katarina CZUNKOVA (SLOVAKIA)	232
БУНАР И ХРАМ	232
ПЦН	233
ЖИВОТ	234
XXII ВЕК	234
CREDO	235
Усај ШАНКАР ДУРЈАЈ (БАНГЛАДЕШ/ ВЕЛИКА БРИТАНИЈА) / Uday SHANKAR DURJAY (BANGLADESH/ UNITED KINGDOM)	237
ОДВИТКАЈ СИ ЈА ПРИКАЗНАТА	237
ЧУДЕН БАКНЕЖ НА ПУРПУРНИОТ ВАЛЕНТИН	237
САМОХРАНА МАЈКА	238
ДОДЕКА ТИШИНАТА ПОМИНУВА	238
Никола ШИМЌЕ-ТОНИН (ХРВАТСКА) / NIČOLA ŠIMČEK-TONIN (CROATIA)	239
ОДА НА ПЕСНИТЕ	239
ВО ШОПОВАТА БОЛНИЧКА СОБА	239
ГРАМАДА ЧОВЕКА	240
Хасан ШИХАБУДИН (ЕГИПЕТ) / Hasan SHIHABUDIN (EGYPT)	241
ЗМЕЈОТ	241
Редакција на „СОВРЕМЕНИ ДИАЛОЗИ“	243
EDITORIAL BOARD OF "CONTEMPORARY DIALOGUES"	243
Меѓународен уредувачки одбор на „СОВРЕМЕНИ ДИАЛОЗИ“	247
INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF "CONTEMPORARY DIALOGUES"	249
Прејувачи/Прејувачи/ TRANSLATORS	253
Ликовни уметници/ ARTISTS	253

Јованка ДЕНКОВА/ Jovanka DENKOVA

УДК 821.163.3-31.09

**ЛЕЧЕБНАТА МОЌ НА ПРИРОДАТА ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ
„СКАЛИЛА ВО ЗЕЛЕНОТО“ ОД ВЕСНА АЦЕВСКА**

Јованка Денкова

**ЛЕЧЕБНАТА МОЌ НА ПРИРОДАТА ПРИКАЖАНА ВО РОМАНОТ „СКАЛИЛА ВО
ЗЕЛЕНОТО“ ОД ВЕСНА АЦЕВСКА**

Апстракт: Романот „Скалила во зеленото“ од современата македонска авторка Весна Ацевска, објавен 1994 година, зборува за еден актуелен, загрижувачки факт – зависноста на младите, на децата и адолесцентите од компјутерите и компјутерските игри. Привлечноста на тој виртуелен свет влијае врз нивното однесување, психологија и сл. Авторката ни укажува на еден можен начин да се вратат младите кон реалниот живот.

Романот „Скалила во зеленото“ (1994) од Весна Ацевска¹ е интересен од еден поинаков, модерен, актуелен аспект. Имено, за да ги отргнат своите деца од постојаното седење пред

¹ Весна Ацевска е поет, раскажувач и преведувач. Родена е на 10 ноември 1952 година во Скопје. Завршила Филолошки факултет во Скопје. Работела во весникот „Република“, а од 1992 година работи во Институтот за национална историја во Скопје. Член е на Друштвото на писателите на Македонија од 1991 година и на меѓународното друштво „Калеваласеура“ од Финска. Го препеала финскиот спев Калевала и за него ја добила наградата за препев „Григор Прличев“ за 2000 година, а во посебна книга се објавени препеви од персискиот еп „Шахнаме“ на Фирдоуси (2007). Таа пишува поезија и проза, преведува од руски и од јужнословенски јазици. Таа е член е на: Сојузот на писатели на Македонија; Македонскиот ПЕН-центар; Сојузот на литературни преведувачи на Македонија; Интернационалното друштво „Калеваласеура“ од Финска; Меѓународната славјанска литературна и уметничка академија од Варна, Република Бугарија. Има објавено осум поетски збирки и еден поетски избор на македонски јазик, а десет избори од нејзината поезија се публикувани на англиски, албански, бугарски, полски, романски, српски, турски и хрватски јазик. Застапена е во разни антологии на македонската поезија објавени во земјата и во странство. Ги добила наградите за поезија „Браќа Миладиновци“ (2009) и „Ацо Шопов“ (2021). Авторка е на три романи за деца и младина. Ги превела еповите „Калевала“, „Стара еда“, митолошкиот дел од „Шахнаме“ на Фирдуси, „Млада еда. Видението на Гилфи“ од Снори Стурлусон и уште десетина книги, самостојно или во коавторство. За преводот на „Калевала“ и на „Стара еда“ двапати ја добила наградата „Григор Прличев“ (2000; 2009). Носителка е на почесно признание од Финска за преводот на „Калевала“ (2000) на македонски јазик и на признание „Ана Ахматова“ (2020) за афирмација на руската литература. Има уредено два броја на ревијата на Македонскиот ПЕН-центар и две изданија со народни приказни од Македонија. Член е на редакцијата на списанието „Книжевно житие“ на книгоиздателството „Макавеј“ од Скопје. Носителка е на државната награда „Св. Климент Охридски“ за животно дело во областа на културата и литературата.

Книжевно творештво: Подготовки за претстава (поезија, 1985), Карпа за скок (поезија, 1991), Лавиринт (роман, 1992), Рок видри (роман, 1993), Скалила во зеленото (роман, 1994), Котва за Ное (поезија, 1994), Неред во огледалото (поезија, 1996), Кула во зборот (поезија, 2005), Столисник (поезија, 2008), Мартинки (поетски избор, 2009). Награди: Браќа Миладиновци Архивирано на 16 септември 2016 г. (за Столисник, поезија, 2009) на Струшките вечери на поезијата, 2000 Григор Прличев (награда за препев) на "Калевала", 2009 Григор Прличев (награда за препев) на "Стара Еда", 2012 Ацо Шопов (награда).

компјутерите, што се одразува и врз нивното однесување, родителите ги испраќаат во еден од најубавите краеве во Западна Македонија, близу манастирот Св. Јован Бигорски. Таму, во чистата и недопрена природа децата сосема забораваат на компјутерите, како да се препорудуваат: „Овде, в планина, пеењето ми стана важно колку и шегата, смеењето, а сите тие ви овозможуваат да се прочистите, да се освежите како со капење, да светнете со сета своја питомост“ (стр.56).²

Дејството на романот започнува и завршува во Скопје, а неговото времетраење е ограничено на еден летен распуст. Распустот е доба од годината на која децата/младите најмногу му се радуваат,: „Тукушто почна летото. Она календарско, а тоа значи дека веќе нема домашни, нема часови, нема писмени...“ (12)

За тринаесетгодишниот Јордан и неговите другари, летниот распуст е време кога можат да се посветат на секојдневно „другарување“ со компјутерите: „За мене беше без престан да се вратат видео или компјутерски игри, а такви имавме собрано едно чудо јас и моите другари“ (12). Факт е дека денешните деца поминуваат многу време пред компјутерите во училиштето и дома и тоа се одразува врз нивниот правилен и здрав развој, затоа што тоа подразбира мноштво физички и социјални активности. Се разбира, компјутерите се неопходни во денешното современо доба, но времето поминато со нив, не треба да зафаќа голем дел од денот на децата. Заради тоа, тука се родителите, наставниците и другите возрасни, кои треба да вложат напори и да се осигураат дека децата учат како да ги користат компјутерите ефикасно и одговорно. Поточно, во оваа студија, се потенцира дека компјутерите не треба само да ги забавуваат децата, туку и да ги подучуваат и инспирираат. Но, во оваа студија, Шилдс и Берман, укажуваат и дека најзастапени кај децата се токму компјутерските игри а зборуваат и за влијанието кое го имаат тие врз интелектуалниот, социјалниот и психолошкиот развој на децата³, особено ако се претера со нив: „А тоа значи дека повеќе од две недели не се тргавме од екраните. И дека зборувавме само за нив, т.е. до кое ниво сме стасале...“ (12).

Истражувањата говорат дека преголемата окупирананост на децата и адолесцентите со компјутерите, водат кон социјална изолација, односно влијаат на неговата социјална комуникација, во семејството, во училиштето, меѓу врсниците...Во такви случаи, децата/адолесцентите кои играат заеднички компјутерски игри, се свртуваат едни кон други и создаваат меѓусебна комуникација која се заснова на нивните слични или интереси поврзани со компјутерските игри⁴: „Сите што нè слушаа остануваа зинати, им личевме на некои туѓоземјани што говорат некаков непознат за нив јазик; за нас, пак, сите што не се разбираа во игрите беа непожелни, никакви, смешни, ги потценувавме и ги презиравме, без оглед на возраста, сродството, соседството“ (12). Во својата статија, Хили, тврди дека употребата на компјутерите придонесува за менталниот развој на младите.⁵ Во суштина, последиците од преголемото користење на медиумите-компјутерите кои се користат исклучиво за забава и социјални активности, ги заменат учењето, читањето, физички активните спортови и надворешните активности, ако го заменат спиењето, кои позитивно придонесуваат за правилен раст и развој.⁶

И родителите и роднините на Јордан се загрижени од неговото сè подрастично однесување: „Мајка ми се лутеше затоа што не го фрлаа ѓубрето, не ручав и не вечерав со

² Весна Ацевска, Скалила во зеленото, Детска радост, Скопје, 1994.

³ Margie K. Shields, Richard E. Behrman, Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations, The Future of Children, Vol. 10, No. 2, Children and Computer Technology (Autumn - Winter, 2000), pp. 4-30, <https://www.jstor.org/stable/1602687>, 08.02.2023

⁴ Ellen A. Wartella, Nancy Jennings, Children and Computers: New Technology—Old Concerns, The Future of Children, Children and Computer Technology, Vol. 10, No. 2 – Fall/Winter 2000, <http://www.futureofchildren.org>, 08.02.2023

⁵ Jane M. Healy, Failure to Connect: How Computers Affect Our Children's Minds: For Better or Worse, The Phi Delta Kappan, Vol. 81, No. 5 (Jan., 2000), pp. 1-11, <https://www.jstor.org/stable/20439670>, 08.02.2023

⁶ Sandra L. Hofferth, Home Media and Children's Achievement and Behavior, Child Development Vol. 81, No. 5, pp. 1598-1619, <https://www.jstor.org/stable/40800694>, 08.02.2023

домашните, дека престанав да одам на гости и да седам со гостите кога тие доаѓаа кај нас... Така она – „ааааа, браво, види го ти него, прв од фамилијата фаќа чекор со современиот свет“, премина во – „пак ли седи со апаратурата?!, до она „што ли ви прави детето, да не е болно?, па „види му ги очите, сте го носеле ли на лекар?“ (13), па во тој контекст, таткото беспоговорно го испраќа синот во недопрената природа (од технологијата!) на Бигорскиот манастир, кај неговиот другар од детството Стојан и жена му Калина.

Поединците за кои интернетот игра централна улога во нивните животи (кога не се поврзани на Интернет, зборуваат и размислуваат за тоа), односите со важните други (пријатели, семејство, колеги) губат важност во споредба со времето поминато на интернет. Времето поминато на Интернет постепено се зголемува, а истовремено се намалува и ефикасноста во различни домени од животот (работа, семејство, училиште). Обидите за самоконтрола и саморегулирање на користењето на Интернет се неуспешни, и постои возбуда, неволност, депресија или раздразливост доколку се спречени да пристапат на Интернет.⁷ И кај Јордан, уште веднаш, се појавуваат чувства на немоќ, гнев, обесправеност, но, иако се бунтува, привремено се потчинува на татковиот авторитет, особено откако помалата сестричка Маре (осумгодишна) ќе побара и таа да оди со него. Јордан сфаќа дека тоа може да му помогне побрзо да се врати дома: „Си мислев, ако ја остават со мене бидејќи е малечка, мама ќе го наговори тате за два-три дена да дојдат по нас. Најмногу за една недела“ (15). Во тој гнев, кај Јордан се раѓа и бунтовност, зашто според него, му се скратува нешто што е нормално, се решава и на штрајк: „А таму, нема да јадеме, ќе молчине, ќе одбиваме сè што ќе нè нудат“ (15).

Неговиот план набргу пропаѓа, зашто сфаќа дека неговата сестричка е воодушевена од престојот таму и не сака да се врати во Скопје, а откако преку еден телефонски повик со неговиот другар Огнен од Скопје дознава дека во Скопје никој и не го чека или бара зашто е многу жешко и сите се заминати на летни одмори, Јордан решава да ја смени тактиката. Се помирува со ситуацијата и тогаш младиот адолесцент се опушта, ја прифаќа околината околу себе, се обидува да им се приближи на останатите. И тогаш се случува неизбежното – неговото зближување со момчето Љубе – синот на домаќинот Стојан, иако се чини дека Љубе не ги забележува обидите на Јордан за приближување: „Засукав ракави и направив еден рид палачинки... Но палачинките не помогнаа Љубе да ме повика со себе кога попладнето тргна по риба. Тој добро се најде од нив и без да се заблагодари, ја зема трската и сè што треба со неа и замина. Така ми треба, си мислев, кога се однесував бетер од дивојарец“ (32). Љубе, пак, е полн со разбирање за неговото првично однесување: „Те мачи нешто. Уште кога дојде и не сакаше да се спријателиш со мене. Затоа и те оставив на мира. Во твоите очи видов лутина и знаев дека не дојде овде по своја волја“ (38).

Сепак, младите, кои сите се на приближна возраст наскоро се зближуваат благодарение на риболовот, во кој ќе го воведат другарите на Љубе, па наскоро Јордан се здобива со многу нови другари: Ице, Влатко, Петар и Симе. Таквиот идиличен период не потрајува долго и се завршува со повикот на другарот Огнен од Скопје за компјутерскиот предизвик: „Оној Никола, збеснал. Кога разбра дека не си во Скопје, почна да се прави мисир и да се фали дека си дувнал од страв. Како знаеш мораш да дојдеш во Скопје. Инаку ќе ти запишат пораз заради неизлегување на терен. И со најголем скор“ (39).

Не се за потценување и поновите статии кои говорат дека компјутерите не само што нема да ги одведат децата во социјална изолација, туку напротив, Клеменс, во својата студија ни открива дека компјутерите служат како катализатори за социјална интеракција, при што децата поминуваат девет пати повеќе време разговарајќи со врстниците додека работат на компјутери отколку додека решаваат загатки. Социјалните интеракции зависат од видот на софтверот што се користи и физичката средина што го опкружува компјутерот. Компјутерите и другата технологија нудат можности да го помогнат учењето преку правење повидливи индивидуални и родови

⁷ Mladen Mavar, Ovisnost o internetu kod adolescenata, *Acta Iadertina*, Vol. 19 No. 1, 2022, <https://doi.org/10.15291/ai.3880>, 09.02.2023

разлики во пристапите кон учењето.⁸ Авторката Ацевска го имала предвид и овој момент, па затоа има разбирање за неизбежното навлегување на модерната технологија и во руралните средини, па во понатамошниот тек на дејството, вложила заложби кон приближување на момчето дојдено од градот со децата во руралната средина (овде мора да се земе предвид и фактот дека романот е објавен 1994 г, кога компјутерите и интернетот сè уште беа реткост!): „Тие ме слушаа внимателно, преку моето кажување откриваа еден друг свет за кој слушале и нешто виделе преку телевизија но кој досега сè уште не беше стапнал кај нив“ (38). Се покажува дека интересот на момчињата од Радика за турнирот во Скопје е голем, па му ја нудат својата помош на Јордан: „Но, тие ми велат да не берам гајле, дека сè ќе смислат да бидам таму навреме без да знае никој, и да се вратам овде со нивна помош. И сè повеќе ме прашуваат за моите другари, за Скопје, за нашите игри. За она што нив им е непознато“ (40). Компјутерот може да стане центар за социјални интеракција на децата со нивните врстници и семејството. Во училишната средина, се смета дека компјутерот може да доведе до групна интеракција и соработка и да ја олесни комуникацијата.⁹ И навистина, импресионира ентузијазмот и снаодливоста на младите тајно да појдат во Скопје: „Мислите лесно им е на шест момчиња да стасаат во Скопје скришум од сите? Не, верувајте воопшто не е лесно да се префрлат повеќе од стотина километри особено кога немаш превоз, дозвола и доволно пари. Особено ако треба истиот ден да се вратиш, без некој да сети каде си бил“ (41); да се запознаат со еден поинаков начин на живот: „Додека чекавме на нив им ги покажував на моите другари сите апарати во клубот. Тие беа восхитени, исто како што бев и јас од она што тие го имаа таму: природата“ (45); но и да го победат агресивниот фалбација Никола: „Кога почна да губи, Никола стануваше сè понервозен. Очекував да започне со навредување, зашто тоа му беше во карактерот. За подбив ги зеде моите другари-какви им биле патиките, тренерките, што не останале кај мечките а дошле овде в град да гледаат нешто од друго време, и сè нешто во таков, мисирски стил“ (46).

Во моментот на победата, видливо е чувството на радост кај Јордан: „О само колку радосен се чувствував. Прво заради победата. Уште повеќе што ја оправдав довербата кај моите другари. Сета оваа авантура ни овозможи уште повеќе да се зближиме. Се радував што им го покажував градот, ветувајќи им дека кога ќе се вратам овде, ќе ги поканам на подолг престој и тогаш навистина сè ќе научат за компјутерите“ (47). Американскиот психолог Csikszentmihalyi дава објаснување на тоа катарзично чувство: „Чувството кое ве обзема додека ја вршите задачата што ја сакате, во која уживате и која не бара напор да се направи е дефинирано како проток. Тој го опишува користејќи неколку услови на проток: јасност на целите, балансирање на предизвиците и вештините, спојување на акцијата и свесноста, избегнување на одвлекување на вниманието, заборавување на себе, времето и околината, креативноста како автотелично искуство и знаењето колку добро работи.¹⁰ Сложените активности кои бараат посебни вештини, лична иницијатива и распон на внимание почесто се поврзуваат со искуството на протокот, а слабата асоцијација е забележана со повторливи и сиромашни активности со информации¹¹. Според Љубомирски, Кинг и Динер¹², позитивните емоции ги поттикнуваат поединците да бараат и постигнуваат цели. Така, успехот на среќните поединци зависи од два фактори: среќните луѓе се редовно позитивно расположени и затоа работат попродуктивно за да ги постигнат целите и поседуваат вештини и

⁸ Douglas Clements, Young Children and Technology, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED416991.pdf>, 08.02.2023

⁹ L. Straker, C. Pollock and B. Maslen, Principles for the wise use of computers by children, Ergonomics Vol. 52, No. 11, November 2009, 1386–1401, Taylor & Francis, www.academia.edu, 08.02.2023

¹⁰ Csikszentmihalyi, M. (1975). *Beyond boredom and anxiety*. Jossey Bass.

¹¹ Delle Fave, A. (2012). Past, present and future of flow. In S. David, I., Boniwell, & A. C. Ayers, (Eds.), *Oxford handbook of happiness* (pp. 60-73). Oxford University Press. (кај Zrinka Šimunović, Sabina Vidulin and Dubravka Miljković, Flow Experiences in Adolescents: Comparison of Musically Educated, Athletically Active, and Other Adolescents, Croatian Journal of Education, Vol.24; No.4, pages: 1205-1227, <https://hrcaj.srce.hr/clanak/424855>, 09.02.2023)

¹² Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803–855. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.803>,

претходно стекнати искуства. Позитивните емоции можат да ги променат ефектите на негативните емоции со намалување на физиолошките реакции кои предизвикуваат негативни емоции. На овој начин се создава нагорна спирала на развој на позитивни емоции која ни помага во личниот раст и развој¹³.

Личниот раст и развој на Јордан кон подобра верзија од себе започнува во моментот по враќањето од Скопје, кога ослободен од заблудите за компјутерските игри, се вклучува во сите активности на децата од тој крај: берење билки, габи (печурки), планинарење, па дури оди и на лов, јаде чорба од желка. Освен што се збогатува со нови егзистенцијални искуства, на тој пат кон себеспознавањето и созревањето, Јордан го менува и својот став кон девојчињата кој полека еволуира, така што во оваа, поинаква фаза од неговиот престој, се менува и неговиот однос кон неговата помала сестра: „Габарењето и билкарењето ми даваа шанса да бидам добар брат. Можев да ја носам и Маре со нас, да го надоместам големото запоставување на кое ја изложив обземен од интензивната обука по риболов“ (54). Полот се одредува со раѓање, тој е условен од природата и ги вклучува биолошките карактеристики на жените и мажите. Родот е општествено наметнат, се усвојува и учи преку општеството. Социјалната категорија на пол се заснова на категорија заснована на пол, но таа не се наметнува со раѓање и е неповредлива. Социјалната категорија на пол може да биде под влијание на однесувањето или различно улоги доделени од општеството.¹⁴

Што се однесува до неговиот однос кон девојчињата, воопшто, на почетокот, иако се присутни, не се спомнуваат во текстот, додека момчињата се занимаваат со риболов, кошарка и компјутерскиот натпревар. Но, благодарение токму на Маре, Јордан се запознава и со женскиот дел од ова друштво: „Таа стоеше со две девојчиња. Тие по возраста беа приближно на нашите години. Едната беше Вале, сестрата на Ице, а другата Наташа, нејзина и негова братучедка“ (49). На почетокот, го гледаме Јордан обземен од инает и лутина за физичката надмоќност на момчињата над девојчињата: „Ако можат девојчињата да се качуваат по стрмина, оти да не можам јас!“; иако, свесен е за своето погрешно мислење, па чувствува и грижа на совест: „Да ме слушнеа девојчињата, ќе беше тешко мене! Ќе морав да се извинувам“ (51). Предрасудите кои ги има Јордан кон девојчињата се типични за неговата возраст, тие се поедноставени, и како и сите предрасуди – многу често искривени ментални слики. Тие се јавуваат кај одредена родова група и вклучуваат цела низа карактеристики, било физички или психолошки, кои ја опишуваат и дефинираат таа група¹⁵: „Впрочем, секој знае колку тие се чувствителни. Затоа и подобро е да немаш работа со нив. да ги избегнуваш. Инаку, остри се да објаснуваш, да зборуваш без прекин „го мислев ова а не она“; го реков тоа и така, а не тоа што ти мислеше дека го реков и дека го мислам“. Како да газиш по жив песок“ (51). Сепак, Јордан постепено го менува востановеното мислење за девојчињата, под влијание на новите познанства со нив: „Добро, сите девојчиња не се баш такви. Еве овие, Наташа и Вале, малку повеќе се смеат, инаку не се лоши. А сум ги видел како ловат риби, како скокаат по карпите кај Радика. Не се некои свилени и плачки. Освен тоа, знаат места на кои се собираат габи, шумски јаготки и други билки. Значи, не се некои дигноглави фустанарки кои освен облеката, шминката, модата, не разговараат за други, поважни нешта“ (51).

Овој тип родови предрасуди, обично ги водат момчињата-адолесценти кон родова сегрегација што може да го забави позитивниот социјален развој. Пријателствата кои ги надминуваат родовите граници во една група, се поврзуваат со напредни социјални и интерперсонални вештини, а младите кои имаат истородови и различно родови пријателства, покажуваат позитивно социјално приспособување. Овде се подразбира успешноста на младата

¹³ Miljković, D., & Rijavec, M. (2009). Važnost pozitivnih emocija u odgoju i obrazovanju. Napredak, 150 (3-4), 488-506. <https://hrcak.srce.hr/82831>

¹⁴ Heffer, Hrvoja. 2008. Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa u: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 33, 1, 165-175.

¹⁵ Helena Fuček, Predodžbe o adolescenticama i adolescentima u najčitanijim romanima adolescentske književnosti 2013.godine, (Diplomski rad), Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2014. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:080810>, 10.02.2023

личност да се поврзе со врсниците од истиот род, но и од спротивниот, подразбирајќи го меѓусебното разбирање, комуникација, но и вклучување во заеднички активности со тие врсници¹⁶: „А собирањето јаготки ни овозможуваше да се освежине, но и да седнеме, да починеме; божем случајно да се погледнеме в очи, јас и Вале, Љубе и Наташа, и брзо-брзо да го свртиме погледот“ (56). Освен тоа, девојчињата од неговата група, Вале и Наташа се покажале и како добри познавачи на фолклорот, на народните песни: „Порано не сакав да ги слушам, ги сметав за неупотребливи. Вале и Наташа ми покажаа дека тие, песните де, не само што не се за фрлање, туку не смеат да се забораваат. И не ми е срам да ви кажам дека таму, на ливадите, славеите имаа голема конкуренција во нас. Пеевме како од едно грло“ (56-57). Освен народните песни, во романот „Скачила во зеленото“, авторката Весна Ацевска ни ги „оживува“ преданијата за потеклото на името на Мијаците, за настанувањето на Кораб, реката Радика итн.

Природата и нејзиното огромно влијание врз младите дојдени од жешкиот асфалт на Скопје, има лечерна моќ, излекување од предрасудите, од вообразеноста, од поставувањето граници, од ограниченоста и преокупираноста со погрешни нешта во животот. Младиот Јордан, момче во периодот на раната адолесценција, среде убавините на манастирот, ќе се излекува од опседнатоста со технологијата и компјутерските игри. Се разбира, илузорно е да се помисли дека ќе заборава на нив, но во Скопје ќе се врати поинакво момче, созреано, пораснато и со многу нови пријатели. Последната слика со која се затвора овој поучен роман ни го открива моментот кога на скопската автобуска станица пристигнуваат неговите нови другари, за и тој да им возврати за гостопримството и да им ги покаже убавините на својот роден град: „Зашто во градот, во оној најголем, има најмногу непознати искушенија, нови места на кои треба да се стапне првпат, да се открие еден поинаков свет, неговите правила и тајни, убави и лоши страни. Но, јас верувам во моите другари, во нивното неисцрпно љубопитство, нивната храброст и издржливост, во нивната желба да го познаваат животот од сите негови страни. Верувам во нивниот опит што го носат со себе, во нивната способност да знаат што е добро а што лошо, да разликуваат правда од неправда, да се зачуваат од сите потклекнувања што можат да свртат на погрешен пат“ (93). Многубројни студии говорат во прилог на позитивното влијание кое природата го има врз луѓето. Младите луѓе, адолесцентите не се исклучок од тоа, особено ако се земе предвид фактот на чувствителниот период на адолесценцијата низ кој минуваат. Авторите разговараат за тоа како изложувањето на природата може да ја зголеми креативноста, когнитивната функција и самодовербата кај адолесцентите. Тие исто така истражуваат како природата може да обезбеди можности за истражување, преземање ризик и градење вештини, а сето тоа може да придонесе за позитивни развојни резултати. Дополнително, се укажува и на тоа како природата може да обезбеди средина за поддршка за социјален и емоционален развој, дека природата може да обезбеди можности за адолесцентите да формираат врски со другите и да развијат чувство за заедница, што може да има позитивно влијание врз нивното ментално здравје и целокупната благосостојба.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ацевска, Весна. (1994). Скачила во зеленото, Детска радост, Скопје.
2. Clements, Douglas. (1999). Young Children and Technology, American Assoc. for the Advancement of Science, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED416991.pdf>, 08.02.2023
3. Csikszentmihalyi, M. (1975). Beyond boredom and anxiety. Jossey Bass.
4. Fave, A. Delle. (2012). Past, present and future of flow. In S. David, I., Boniwell, & A. C. Ayers, (Eds.), Oxford handbook of happiness (pp. 60-73). Oxford University Press.

¹⁶ Kristina M. Zosuls, Ryan D. Field, Carol Lynn Martin, Naomi C. Z. Andrews, Dawn E. England, Gender-Based Relationship Efficacy: Children's Self-Perceptions in Intergroup Contexts, Child Development, Vol. 85, No. 4 (July/August, 2014), pp. 1663-1676, <https://www.jstor.org/stable/24032191>, 10.02.2023

5. Fuček, Helena. (2014). Predodžbe o adolescenticama i adolescentima u najčitanijim romanima adolescentske književnosti 2013.godine, (Diplomski rad), Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:080810>, 10.02.2023
6. Healy, Jane M. (2000). Failure to Connect: How Computers Affect Our Children's Minds: For Better or Worse, *The Phi Delta Kappan*, Vol. 81, No. 5, pp. 1-11, <https://www.jstor.org/stable/20439670>, 08.02.2023
7. Heffer, Hrvoja. (2008). Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa u: *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 33, 1, 165-175.
8. Hofferth, Sandra L. (2010). Home Media and Children's Achievement and Behavior, *Child Development*, Vol. 81, No. 5, pp. 1598-1619, <https://www.jstor.org/stable/40800694>, 08.02.2023
9. Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success?, *Psychological Bulletin*, 131(6), 803–855. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.803>,
- 10. Mavar, Mladen. (2022). Ovisnost o internetu kod adolescenata, *Acta Iadertina*, Vol. 19 No. 1, <https://doi.org/10.15291/ai.3880>, 09.02.2023**
11. Miljković, D., & Rijavec, M. (2009). Važnost pozitivnih emocija u odgoju i obrazovanju. *Napredak*, 150 (3-4), 488-506. <https://hrcak.srce.hr/82831>
12. Shields, Margie K., Behrman, Richard E. (2000) Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations, *The Future of Children*, Vol. 10, No. 2, Children and Computer Technology, pp. 4-30, <https://www.jstor.org/stable/1602687>, 08.02.2023
13. Strakera, L., Pollock, C., Maslen, B. (2009). Principles for the wise use of computers by children, *Ergonomics*, Vol. 52, No. 11, 1386–1401, Taylor & Francis, www.academia.edu, 08.02.2023
14. Šimunović, Zrinka, Vidulin, Sabina and Miljković, Dubravka. (2022). Flow Experiences in Adolescents: Comparison of Musically Educated, Athletically Active, and Other Adolescents, *Croatian Journal of Education*, Vol.24; No.4, pages: 1205-1227, <https://hrcak.srce.hr/clanak/424855>, 09.02.2023
15. Wartella, Ellen A., Jennings, Nancy. (2000). Children and Computers: New Technology—Old Concerns, *The Future of Children*, Children and Computer Technology, Vol. 10, No. 2, <http://www.futureofchildren.org>, 08.02.2023
16. Zosuls, Kristina M., Field, Ryan D., Martin, Carol Lynn, Andrews, Naomi C. Z., England, Dawn E. (2014). Gender-Based Relationship Efficacy: Children's Self-Perceptions in Intergroup Contexts, *Child Development*, Vol. 85, No. 4, pp. 1663-1676, <https://www.jstor.org/stable/24032191>, 10.02.2023